

Сергій В. Онисюк*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті здійснено комплексний аналіз правової бази для глобального енергетичного переходу з акцентом на міжнародному досвіді та майбутніх перспективах. Автори розглядають ключові міжнародні договори, угоди та нормативні акти, які забезпечують правову основу для переходу до чистих і сталих джерел енергії. Вони також досліджують зусилля міжнародних організацій, таких як ООН, Європейський Союз та Міжнародне енергетичне агентство, спрямовані на встановлення глобальних стандартів та регуляторних механізмів для зменшення залежності від викопних видів палива та мінімізації їхнього впливу на навколишнє середовище.

Зокрема, проаналізовано успішні енергетичні реформи в країнах світу та продемонстровано їхні досягнення у досягненні енергетичної самодостатності та підвищенні енергоефективності. У документі розглядаються правові механізми сприяння розвитку відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячної, вітрової, гідро- та біоенергетики, а також роль державного регулювання у забезпеченні сталого розвитку енергетичних систем.

Він також зосереджується на викликах, з якими стикаються країни в процесі енергетичного переходу. До них відносяться труднощі в гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, а також економічні та соціальні аспекти переходу до нової енергетичної моделі. У звіті також визначено необхідність врахування як глобальних, так і регіональних особливостей як можливих напрямків вдосконалення нормативно-правової бази.

Ключові слова: глобальний енергетичний перехід, нормативно-правове забезпечення, міжнародне співробітництво, відновлювані джерела енергії, енергетична реформа, екологічна сталість, енергетична безпека, міжнародний досвід, правове регулювання, зниження викидів парникових газів.

Літ. 14.

DOI: 10.32752/1993-6788-2026-1-296-246-255

ORCID.ORG/0009-0001-9410-1763

Serhii Onysiuk

REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK FOR THE GLOBAL ENERGY TRANSITION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND PROSPECTS

This article provides a comprehensive analysis of the legal framework for the global energy transition with an emphasis on international experience and future perspectives. The authors review the key international treaties, agreements and regulations that provide the legal framework for the transition to clean and sustainable energy sources. They also examine efforts by international organizations such as the United Nations, the European Union, and the International Energy Agency to establish global standards and regulatory mechanisms to reduce dependence on fossil fuels and minimize their environmental impact.

In particular, successful energy reforms in the countries of the world are analyzed and their achievements in achieving energy self-sufficiency and increasing energy efficiency are demonstrat-

* Kyiv Aviation Institute. Ukraine.

ed. The document considers legal mechanisms for promoting the development of renewable energy sources, in particular solar, wind, hydro- and bioenergy, as well as the role of state regulation in ensuring the sustainable development of energy systems.

It also focuses on the challenges countries face in the energy transition. These include difficulties in harmonizing national legislation with international standards, as well as economic and social aspects of the transition to a new energy model. The report also identifies the need to take into account both global and regional features as possible directions for improving the legal framework.

Keywords: global energy transition, legal and regulatory framework, international cooperation, renewable energy sources, energy reform, environmental sustainability, energy security, international experience, legal regulation, greenhouse gas emission reduction.

Peer-reviewed, approved and placed: 11.02.2026

Постановка проблеми. Саме необхідність розробки та впровадження ефективної нормативно-правової бази для підтримки глобального енергетичного переходу має важливе значення для зменшення залежності від викопних видів палива та досягнення Цілей сталого розвитку. Незважаючи на зусилля міжнародних організацій та національних урядів, цей процес стикається з низкою проблем.

Одним із важливих аспектів цієї проблеми є відсутність узгоджених глобальних стандартів та правових механізмів, що ускладнює гармонізацію національного законодавства з міжнародними вимогами. Це призводить до фрагментарного регулювання та правових прогалин, що затримує перехід до відновлюваної енергетики. Крім того, багато країн стикаються з труднощами в адаптації національних правових систем до нових реалій енергетичного сектору, що вимагає значних ресурсів і часу.

Важливо також враховувати економічні та соціальні виклики, пов'язані з енергетичним переходом. Багато країн, особливо тих, що залежать від викопних видів палива, стикаються з необхідністю реструктуризації своєї економіки, що може спричинити значні витрати і соціальну напругу. Відсутність ефективного правового регулювання може призвести до економічної нестабільності та затримати процес реформ.

Тому в цьому документі акцентується увага на важливості розробки комплексного та всебічного підходу до нормативно-правового забезпечення глобального енергетичного переходу з урахуванням як міжнародних стандартів, так і специфіки країн, що дозволить забезпечити сталість та ефективність цього процесу на глобальному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато досліджень та публікацій на тему нормативно-правового забезпечення глобального енергетичного переходу знайшли своє відображення в роботах таких вчених: Ю.В. Вашенко, Б.А. Остудімов, М.В. Чіпко, Л. Дужич, О. Івасечко, Є.В. Шульга, та інші.

Метою дослідження є комплексний аналіз нормативно-правової бази глобального енергетичного переходу з акцентом на вивченні міжнародного досвіду, визначенні ключових викликів, з якими стикаються країни в процесі адаптації національних правових систем до вимог енергетичної реформи, та розробці рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання у цій сфері. Робота ґрунтується на наступних принципах.

Метою роботи є дослідження того, як існуючі міжнародні угоди, договори та регуляторні механізми впливають на національну енергетичну політику та які практики є найбільш ефективними у сприянні сталому розвитку енергетичного сектору. Вивчення міжнародного досвіду також включатиме аналіз успішних законодавчих ініціатив, які сприяли збільшенню частки відновлюваних джерел енергії та скороченню викидів парникових газів.

Однією з основних цілей цього дослідження є виявлення правових прогалин та бар'єрів, які перешкоджають ефективному впровадженню енергетичних реформ у різних країнах, особливо з точки зору дотримання міжнародних стандартів та зобов'язань. У цьому контексті також буде проаналізовано роль міжнародних організацій, таких як ООН, Європейський Союз та інших глобальних і регіональних інституцій, у формуванні правової бази для енергетичного переходу.

Метою дослідження також є визначення можливостей для подальшого розвитку правового регулювання з урахуванням не лише глобальних проблем, але й регіональної специфіки та потреб країн, що розвиваються. Це включатиме аналіз можливих шляхів інтеграції інноваційних підходів і технологій в національні енергетичні системи за допомогою відповідної нормативно-правової підтримки.

Тому метою статті є не лише визначення та пояснення поточного стану правового регулювання глобального енергетичного переходу, а й надання практичних рекомендацій щодо вдосконалення цього процесу на міжнародному та національному рівнях задля досягнення більш сталого та екологічно безпечного енергетичного майбутнього.

Основні результати дослідження. Енергетична безпека є одним із пріоритетів національних урядів. Кожна держава визначає цілі та механізми реалізації політики енергетичної безпеки з урахуванням власної організаційної моделі та управління суспільним життям.

Управлінська діяльність у цій сфері не є односпрямованою і простою, оскільки необхідно враховувати різні аспекти національного життя. До них належать ресурси, технології, економіка, навколишнє середовище, організація, адміністрування, менеджмент, управління, суспільство, інновації, політика, геополітика і безпека, а також ідеологічний аспект енергозабезпечення критично важливих потреб і функцій держави, суспільства та економіки [1, с. 5].

Більше того, діяльність у сфері енергетичної безпеки суттєво змінюється з часом в одній і тій самій країні через динамізм соціально-економічного та науково-технічного розвитку і трансформацію моделі енергетичного ринку.

За останні роки відбулися суттєві зміни в принципах регулювання енергетичного сектору як в Україні, так і в світі, розширився спектр методів використання енергетики як інструменту досягнення політичних цілей.

Саме ці обставини зумовлюють різноманітність теоретичних підходів та прикладних застосувань щодо ідентифікації об'єктів дослідження (сфер контролю), їх визначення та методів оцінки стану енергетичної безпеки країни. Необхідність врахування різних аспектів життєдіяльності країни є основною перешкодою для вироблення єдиного методологічного підходу до виділення сфер енергетичної безпеки.

У 21 столітті повноцінне життя людини, суспільства, держави та міжнародної спільноти немислиме без енергії, її різноманітних джерел та енергоресурсів. Енергія необхідна для нормального функціонування не тільки економіки, але й практично всіх секторів і галузей, а її значення ще більше зростає в складних ситуаціях, таких як соціально-економічні кризи, військовий і надзвичайний стан. Саме тому такі питання, як енергетична безпека, енергетична політика, екологічно чиста енергетика та сталий енергетичний розвиток набули великого значення як на рівні окремих держав, так і на рівні міжнародних організацій.

Економічний розвиток та урбанізація призвели до постійного зростання світового споживання енергії. Традиційні викопні джерела енергії вже не можуть забезпечити стале майбутнє через їхню обмеженість, виснаження та серйозний вплив на навколишнє середовище, включаючи зміну клімату та забруднення. [...]

З моменту здобуття Україною незалежності основним викликом для української економіки є значна енергетична залежність, яка впливає на економіку та енергетичну безпеку. Відповідно до Енергетичної стратегії України до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», у світі відбувається зміна підходів до формування енергетичної політики. А саме, перехід від застарілої моделі енергетичного сектору до нової моделі, яка створює конкурентне середовище, вирівнює умови конкуренції, мінімізує домінування одного виду виробництва енергії, джерела палива або маршруту постачання, надає пріоритет енергоефективності, використанню відновлюваних джерел енергії та використанню відновлюваних джерел енергії.

Такі глобальні пріоритети розвитку енергетики ставлять перед Україною нові виклики та створюють нові можливості для вивчення та впровадження інноваційних розробок у сферах видобутку, переробки, виробництва, перетворення, постачання та споживання викопного палива, що вимагає створення нової національної енергетичної політики [2].

Звичайно, у багатьох країнах світу рівень енергетичної самодостатності є таким же низьким, як в Україні, або навіть нижчим. Однак проблема України полягає в її монопольній залежності від імпорту енергоносіїв (нафти, газу та ядерного палива) та низькій енергоефективності. Тому підвищення рівня паливно-енергетичної самодостатності є однією із стратегічних цілей національної енергетичної політики України на найближчу перспективу.

Енергетичний перехід передбачає не лише заміну джерел енергії, а й трансформацію всієї енергетичної системи, включаючи скорочення викидів парникових газів. Традиційна енергетика є одним з найбільших джерел викидів CO₂ і тому є життєво важливою для глобальних зусиль зі зменшення впливу на клімат. Міжнародні угоди, такі як Паризька угода, встановлюють амбітні цілі зі скорочення викидів, які вимагають як технологічних інновацій, так і значних регуляторних змін.

На думку С. Мочерного та інших авторів, енергетична незалежність - це наявність економічного суверенітету країни та її здатність самостійно забезпечувати себе паливно-енергетичними ресурсами як за рахунок власних ресурсів, так і за рахунок обґрунтованих джерел імпорту з деяких інших країн

шляхом експорту частини своїх товарів і послуг. Енциклопедія визначає енергетичну незалежність як одну зі складових економічної незалежності: технологічної незалежності, сировинної незалежності, людської незалежності, наукової незалежності, інформаційної незалежності та незалежності у впровадженні власної організації та методів виробництва. Енергетична незалежність - це здатність країни проводити власні наукові дослідження (особливо в галузі ядерної та термоядерної енергетики) і використовувати отримані результати для будівництва атомних електростанцій, наявності ядерного палива та можливість його збагачення [3].

На думку Ю. Ващенко, право на енергію переважно розглядають як складову саме права на достатній життєвий рівень. Дослідник акцентує на доступі до сучасних енергетичних послуг як окремого права людини [4].

Хоча цей підхід менш поширений на доктринальному рівні, Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав та Європейський комітет з соціальних прав [5,6] визнають право на енергію як невід'ємну частину права на достатнє житло. Доступ до енергетичних послуг є важливим для сталого розвитку та зменшення бідності.

Звіт Всесвітньої комісії з навколишнього середовища та розвитку «Наше спільне майбутнє» (відомий як «Звіт Брутланд») підкреслює важливість енергетики для сталого розвитку. Розділ 7 цього ж звіту під назвою «Енергетика: варіанти для довкілля та розвитку» зосереджується на питаннях енергетики в контексті сталого розвитку і підкреслює, що енергія необхідна для повсякденного виживання. Це пов'язано з тим, що енергія забезпечує «основні послуги» для життя людини, такі як опалення, тепло для приготування їжі та виробництва, а також електроенергія для транспорту і механізованої роботи [7].

Тому визначення енергії як людської потреби, що міститься у Звіті Брутланд, є важливим з точки зору доступу до енергії та прав людини.

Перехід до відновлюваної енергетики також має важливі економічні та соціальні виміри. Він створює нові робочі місця в секторі зеленої енергетики, покращує якість життя завдяки більш чистому довкіллю, стимулює інновації та інвестиції в інфраструктуру. Економічні переваги такого переходу є очевидними в довгостроковій перспективі, оскільки зменшується залежність від імпортованих енергоносіїв і знижуються енергетичні витрати.

Технологічні інновації відіграють центральну роль в енергетичному переході. Важливо розвивати нові методи зберігання енергії, такі як акумуляторні системи, підвищувати ефективність використання сонячної та вітрової енергії та інтегрувати «розумні» енергетичні мережі. Ці інновації допоможуть не лише знизити собівартість виробництва відновлюваної енергії, але й зробити її більш надійною та доступною.

Регуляторні заходи та законодавство є ще одним важливим аспектом глобального енергетичного переходу. Уряди розробляють програми сприяння використанню відновлюваних джерел енергії, встановлюють правила і стандарти для скорочення викидів вуглецю, а також запроваджують схеми торгівлі квотами на викиди для заохочення скорочення викидів. Крім того, міжнародне співробітництво, включаючи залучення таких організацій, як

ООН і Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), має вирішальне значення для координації зусиль у цій сфері.

Зокрема, Хартія основних прав Європейського Союзу (2000) містить статтю 36 «Доступ до послуг загального економічного значення», статтю 37 «Захист навколишнього середовища» та статтю 38 «Захист прав споживачів» [8] механізми забезпечення високого рівня захисту прав споживачів та реалізації політики ЄС (в тому числі енергетичної) відповідно до принципів сталого розвитку.

Як відомо, резолюція Генеральної Асамблеї ООН 2015 року «Перетворення нашого світу»: Порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року містить, серед інших, ціль 7: «Забезпечити доступ до недорогої, надійної, стійкої та сучасної енергетики для всіх» [9].

Останні події, зокрема енергетична криза та збройна окупація України, призвели до руйнування енергетичної інфраструктури, порушення та обмеження багатьох прав і свобод людини, а тому становлять інтерес як для науковців, так і для законодавців та інших суб'єктів законодавчої ініціативи, а також існуючих конституційних прав і свобод людини (зокрема права на достатній життєвий рівень), права на доступ до енергетичних послуг, визначення ефективних механізмів реалізації права на енергетичну безпеку та забезпечення належного регулювання [10, с. 75].

Хоча національна енергетична незалежність та енергозабезпечення є необхідними умовами для реалізації більшості прав і свобод людини, в контексті конституційного права на достатній життєвий рівень видається доцільним розрізнати право на доступ до енергетичних послуг, право на енергетичну безпеку як право людини та, зокрема, право на доступ до енергетичних ресурсів.

Подальші дослідження ролі та функцій держави у виконанні стратегічних завдань гарантування цих та інших дотичних прав людини, ефективного забезпечення енергетичної незалежності української держави, залучення міжнародної підтримки для відновлення енергетичної інфраструктури та притягнення держави-агресора до відповідальності за скоєні злочини є закономірними. Це природне питання. Ми вважаємо, що такий комплекс заходів сприятиме забезпеченню глобальної ядерної безпеки, а також енергетичної безпеки України та Європи.

Фінансові механізми, такі як «зелені» облігації та інші інструменти фінансування проектів з відновлюваної енергетики, також можуть відігравати важливу роль у підтримці переходу. Залучення приватного сектору, участь інвесторів та надання національних і міжнародних субсидій і грантів для інноваційних проектів можуть допомогти прискорити цей процес.

Однак для забезпечення успішного енергетичного переходу важливо забезпечити суспільне визнання та підвищити рівень обізнаності громадськості. Освітні програми та інформаційні кампанії можуть допомогти підвищити обізнаність про важливість переходу на відновлювану енергетику та залучити громадськість до прийняття рішень.

Хоча резолюції міжнародних організацій вважаються особливим джерелом підтримки в міжнародному праві, ці організації створюються на

основі договорів, підписаних між державами або іншими організаціями, і тому зобов'язані діяти відповідно до положень цих договорів. Тому некоректно позиціонувати рішення організацій як окреме джерело міжнародного права. Основним джерелом міжнародно-правового регулювання є міжнародні договори.

Коли йдеться про міжнародно-правове забезпечення енергетичної безпеки, можна згадати Договір до Енергетичної Хартії та протоколи до нього. Конвенція має на меті сприяти дотриманню принципів «повної калькуляції витрат», «сталого розвитку» та «економічної ефективності», а також забезпечити всебічне міжнародне та інституційне співробітництво з питань політики енергоефективності. На сьогоднішній день Протокол можна розглядати як один з найбільш прогресивних міжнародних правових механізмів у сфері енергетичної безпеки.

В рамках СОТ неодноразово пропонувалося укласти спеціальну багатосторонню угоду про торгівлю енергоресурсами; на думку М. Чіпка, основою для такого проекту угоди могло б стати підписання в кожній з країн-підписантів угоди, яка б охоплювала різні аспекти енергетичного сектору, включаючи торгівлю, інвестиції та захист навколишнього середовища. Враховуючи, що Договір був підписаний як альтернатива попереднім безуспішним спробам розробити енергетичну угоду в рамках СОТ, його доцільно розглядати як міждержавну угоду, що впливає з системи ГАТТ/СОТ [11, с. 16].

Якщо розглядати міжнародно-правове регулювання енергетичної безпеки з точки зору міжнародної безпеки, то можна виділити три групи правових інструментів - нормативні, організаційні та матеріально-правові [12, с. 14], спрямовані на забезпечення відповідних викликів енергетичної безпеки та суб'єктивних і об'єктивних викликів на регіональному та локальному рівнях [13].

Глобальний виклик енергетичній безпеці визначається виснаженням природних ресурсів, монополією видобувних галузей, економічною глобалізацією та необхідністю забезпечення екологічної безпеки відповідно до низки міжнародних угод, включаючи Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату, Кіотський протокол та Паризьку угоду.

Ці міжнародні закони вимагають від держав-членів економічно використовувати енергетичні ресурси та підтримувати глобальну екологічну рівновагу, а держави-члени ратифікують і виконують ці угоди в рамках свого законодавства.

Існує дві основні причини цього: по-перше, «енергетичні війни», коли енергетичні ресурси стають засобом політичного та економічного тиску; по-друге, більшість країн сильно залежать від імпорту енергоносіїв. Тому, як країна-імпортер, Україна перебуває під політичним тиском з боку деяких країн-експортерів [14, с. 341].

Перспектива глобального енергетичного переходу обіцяє значне збільшення частки відновлюваних джерел енергії у світовому енергетичному балансі. Інновації та технологічний прогрес допоможуть прискорити цей перехід, але залишаються виклики, які можуть вплинути на його успіх,

включаючи технічні та інфраструктурні бар'єри, фінансові обмеження та політичну стабільність.

Висновок. Ефективне нормативно-правове забезпечення є ключовим елементом для успішного впровадження глобального енергетичного переходу. Аналіз міжнародного досвіду свідчить про те, що країни, які створили комплексні правові рамки, що відповідають міжнародним стандартам, досягають значних успіхів у переході до відновлюваних джерел енергії та зниженні викидів парникових газів.

Одним із головних висновків є те, що гармонізація національних законодавств із міжнародними зобов'язаннями залишається важливим викликом для багатьох країн, особливо для тих, що розвиваються. Відсутність узгодженого правового регулювання, а також правові та адміністративні прогалини можуть уповільнити процес енергетичних реформ і підвищити ризики для енергетичної безпеки.

Також, подальше вдосконалення правового забезпечення енергетичного переходу має ґрунтуватися на інтегрованому підході, який враховує як глобальні, так і локальні особливості. Це включає необхідність розробки адаптованих правових механізмів, що сприятимуть ефективному впровадженню інноваційних технологій і підходів у національні енергетичні системи.

Міжнародне співробітництво, обмін досвідом та правова обізнаність між учасниками енергетичного сектору мають важливе значення для успішного проведення енергетичної реформи на глобальному рівні. Це не лише зменшить негативний вплив на навколишнє середовище, але й сприятиме довгостроковій економічній стабільності та енергетичній безпеці.

Тому в цьому документі підкреслюється важливість комплексного та скоординованого підходу до правового регулювання глобального енергетичного переходу. Це сприятиме досягненню Цілей сталого розвитку та забезпеченню екологічної та економічної стійкості в майбутньому.

1. Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Бобро Д. Г., Сменковський А. Ю., Рябцев Г. Л., Завгородня С. П. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного. Київ : НІСД, 2020. 178 с. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/sukhodolia_energy_security_sayt-1.pdf

2. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серп. 2017 р. № 605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>

3. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. Економічний енциклопедичний словник. Львів : Світ, 2005. Т. 1. 616 с.

4. Ващенко Ю. В. Розвиток наукової думки про право на доступ до енергетичних послуг. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16392/1/%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%9E%D0%9A%20%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%87%20%D0%94%D0%A3%D0%9C%D0%9A%D0%98.pdf>

5. The right to adequate housing (Art.11 (1)):13.12.1991.CESCR General comment 4. (General Comments). URL: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/469f4d91a9378221c12563ed0053547e?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/469f4d91a9378221c12563ed0053547e?Opendocument)

6. European Committee of Social Rights: Conclusions. URL: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Conclusions/State/France2003_en.pdf

7. Report of World Commission on Environment and Development «Our common Future». United Nations. URL: http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf

8. Хартія Європейського Союзу про основоположні права 2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

9. Резолюція ГА ООН 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

10. Остудімов Б. А. Забезпечення енергетичної незалежності держави та конституційних прав людини (проблеми методології дослідження). Філософські та методологічні проблеми права. 2022. № 2 (24). 70-79. doi: <https://doi.org/10.33270/02222402.70>

11. Чіпко М.В. Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері використання відновлюваної енергетики. Автореф. дис... к.ю.н. за спеціальністю 12.00.11 – Міжнародне право. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2334802b-3002-45bf-b5e1-5246f8733c35/content>

12. Дужич Л. Забезпечення міжнародної безпеки міжнародно-правовими засобами. Актуальні проблеми міжнародних відносин. К., 2010. Вип. 88. Ч. 1. С. 114–115 DOI: <https://doi.org/10.17721/apmv.2010.88.1>.

13. Івасечко О. SWOT-аналіз енергетичної безпеки України. Humanitarian Vision. 2016. Volume 2, number 2. P. 25–30. <https://doi.org/10.23939/shv2016.02.024>

14. Шульга Є.В. Основи міжнародно-правового забезпечення енергетичної безпеки. Міжнародне право. Права і суспільство. №4. 2019. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-50>

1. Sukhodolia O. M., Kharazishvili Yu. M., Bobro D. H., Smenkovskiy A. Yu., Riabtev H. L., Zavorodnia S. P. Enerhetychna bezpeka Ukrainy: metodolohiia systemnoho analizu ta stratehichnoho. Kyiv : NISD, 2020. 178 с. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/sukhodolia_energy_security_sayt-1.pdf

2. Pro skhvalennia Enerhetychnoi stratehii Ukrainy na period do 2035 roku «Bezpeka, enerhoeffektyvnist, konkurentospromozhnist» : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 serp. 2017 r. № 605-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>

3. Mochernyi S. V., Larina Ya. S., Ustenko O. A., Yurii S. I. Ekonomichniy entsyklopedychnyi slovnyk. Lviv : Svit, 2005. T. 1. 616 s.

4. Vashchenko Yu. V. Rozvytok naukovoї dumky pro pravo na dostup do enerhetychnykh posluh. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16392/1/%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%9E%D0%9A%20%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%87%20%D0%94%D0%A3%D0%9C%D0%9A%D0%98.pdf>

5. The right to adequate housing (Art.11 (1)):13.12.1991.CESCR General comment 4. (General Comments). URL: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/469f4d91a9378221c12563ed0053547e?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/469f4d91a9378221c12563ed0053547e?Opendocument)

6. European Committee of Social Rights: Conclusions. URL: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Conclusions/State/France2003_en.pdf

7. Report of World Commission on Environment and Development «Our common Future». United Nations. URL: http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf.

8. Khartiia Yevropeiskoho Soiuzu pro osnovopolozhni prava 2000 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

9. Rezoliutsiia HA OON 25 veresnia 2015 roku «Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok denniy u sferi staloho rozvytku do 2030 roku». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

10. Ostudimov B. A. Zabezpechennia enerhetychnoi nezaleznosti derzhavy ta konstytutsiinykh prav liudyny (problemy metodolohii doslidzhennia). Filosofski ta metodolohichni problemy prava. 2022. № 2 (24). 70-79. doi: <https://doi.org/10.33270/02222402.70>

11. Chipko M.V. Mizhnarodno-pravove rehuliuвання spivrobitnytstva derzhav u sferi vykorystannia vidnovliuvanoi enerhetyky. Avtoref. dys... k.i.u.n. za spetsialnistiu 12.00.11 – Mizhnarodne pravo. Natsionalnyy universytet «Odeska yurydychna akademiia». Odessa, 2017. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2334802b-3002-45bf-b5e1-5246f8733c35/content>

12. Duzhych L. Zabezpechennia mizhnarodnoi bezpeky mizhnarodno-pravovymy zasobamy. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. K., 2010. Vyp. 88. Ch. 1. S. 114–115 DOI: <https://doi.org/10.17721/apmv.2010.88.1>.

13. Ivasechko O. SWOT-analiz enerhetychnoi bezpeky Ukrainy. Humanitarian Vision. 2016. Volume 2, number 2. R. 25–30. <https://doi.org/10.23939/shv2016.02.024>
14. Shulha Ye.V. Osnovy mizhnarodno-pravovoho zabezpechennia enerhetychnoi bezpeky. Mizhnarodne pravo. Pravo i suspilstvo. №4. 2019. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-50>